

הקדמת המערכת

לבית הסוהר שמור מקום של כבוד בשיח על הפרטיות וחברת המעקב, וזאת בשל מבנה הפאן-אופטיקון שהגה ג'רמי בנת'האם. הוא הציע בית סוהר הבנוי כמעגל: תאי האסירים פונים למרכז המעגל, שבו נמצאים עמוד שמירה ובעמוד זה נמצאים סוהרים. בתאי האסירים עצמם יש תריסים חד-כיווניים שמאפשרים לסוהרים לצפות באסירים אך אינם מאפשרים את ההפך. כפי שהסביר מישל פוקו, מאחר שהאסירים אינם יודעים מתי הם נצפים, הם מפנימים את תחושת המבט הממשמע ונהפכים להיות הסוהרים של עצמם.¹ בפסיקה בישראל נדונו כמה מקרים שעסקו בפרטיות של אסירים בתא מבודד² או בחצר הכלא.³

איתי הירש הורשע במסגרת הסדר טיעון בעברה של זיוף מסמך כבוונה לקבל באמצעותו דבר (בנסיבות מחמירות), בעברה של שימוש במסמך מזויף ובעברה של קבלת דבר במרמה (בנסיבות מחמירות).⁴ הירש מכר קרקעות ברומניה תוך שהוא מציג בפני משקיעים מצג שווא והבטחות כזב, ובלי לחשוף את קיומו של שותף נוסף בחברה ותוך זיוף של תקנון חברה. הוא נידון למאסר בפועל של ארבעים חודשים ולמאסר על תנאי של שמונה חודשים.⁵ לאחר ערעור קוצר עונשו לשלושים חודשים, מתוכם ריצה עשרים חודשים לאחר ניכוי שלישי מהעונש. הירש ריצה את מאסרו במתקן ניצן מג"ן (מרכז גוף ונפש) של שירות בתי הסוהר, שם שימש מורה-אסיר.

* * *

פרדה מהפרטיות

צעדים כבדים לאורך מסדרון צר, מעוטר משני צדיו בדלתות ברזל כחולות. "אגף 2" בבית המעצר ניצן הידוע לשמצה. אפשר להציץ אל המתרחש מעברן השני של הדלתות בעד חלון מסורג הפעור בגובה הראש. להציץ או לא להציץ? להביט למציאות בעיניים? האם

1 מישל פוקו לפקח ולהעניש: הולדת בית הסוהר (דניאלה יואל מתרגמת, 2015).
 2 בש"א (מחוזי ירושלים) 7499/04 עמיר נ' ערוץ 10 (פורסם בנבו, 26.10.2004).
 3 רע"א 3788/06 יפת נ' ידיעות אחרונות בע"מ (פורסם בנבו, 19.1.2012).
 4 ת"פ (שלום ת"א) 42479-02-14 מדינת ישראל נ' הירש (פורסם בנבו, 12.11.2015).
 5 שם.

להתחיל לחוש כבר עכשיו את העתיד לקרות בתוך שניות מספר? הנשימה כבדה. תחושת עננה אפורה מרחפת אל מול העתיד הלא-ידוע.

רעש מנעול כבד. הדלת נטרקת מאחוריי ברעש מחריד ומחריש אוזניים. הצעד הראשון חוצה את סף הדלת של ביתי החדש – כ־12 מ"ר. שבעה פרצופים לא מאוד סימפטיים ניבטים בי בבת אחת כשבת זאבים מתוזמן, בוחנים כל פרט מכף רגל ועד ראש. עיניהם חודרות, מנסות להפשיט את הנשמה. עד מהרה האווירה מתהפכת והקבלה נעשית מסבירת פנים עד כדי חודרנית. בכל זאת – דייר חדש הגיע, צריך להכיר.

המיטלטלין הארוזים בשקית שחורה – מגבת, כמה זוגות תחתונים וגרביים, גופיות, שתי חולצות ומכנסיים, מברשת ומשחת שיניים, סבון מוצק וערימת ניירת דקה – נדחסים אל תוך שני תאים בארונות מתכת חלודה. מתחתיה, מטייל על רצפה סדוקה, תיקן מסוג שטרם הכרתי. הכרית והשמיכה עולות לקומה השנייה במיטת קומתיים עשויה ברזל וקפיצים. עוד שלוש מיטות כאלה מקשטות את קירות התא הצפוף. במרכזו – כיור עם ברז דולף ופלטת חשמלית. מטבחון. תא השירותים משותף עם המקלחון. כאשר נכנסתי לתוכו בירכתי על ממדי גופי – ממוצעים ומטה. ריח העובש מכה בן רגע ומבט לתקרה הנמוכה חושף את הסיבה. "לפחות הדלת כאן נסגרת", סיננתי לעצמי. "אפשר להשתין בשקט". יש גם טלוויזיה עם מגוון ערוצים מצומצם; נגיע לשם בהמשך. פרטיות? נלמד להגדיר אותה מחדש.

להגדיר פרטיות מחדש

לפני כעשרים שנה פקדתי את ספסל הלימודים של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב. סטודנט צעיר מהפריפריה בצפון, עם חלומות על מגדלים באוויר, במפגש פנים אל פנים עם שבת זאבים מסוג אחר. החלומות שלי הסתיימו במפח נפש וקצרה היריעה מלפרט על כך. כעשור וחצי אחרי שסיימתי את לימודיי והוסמכתי כעורך-דין התחלפו חיי הרווחה – הדירה הנוחה, המשפחה והחברים – בתא מאסר.

כימים הראשונים לניסוחה מחדש של הפרטיות שלי, היא התמצתה בעיקר ברכוש הפרטי שבשני המדפים בארונות המצחינה ובבסיס האם החדש שלי – המיטה שבקומה השנייה. לימים הבנתי שאני מחפש שקט. פרטיות עבורי היא שקט. הדקות המעטות ששהיתי במקלחת ובשירותים לא הקלו על תחושת השקט שביקשתי. עד מהרה למדתי להגדיל את המרחב האישי שלי, במסגרת המגבלות.

אחד את הדברים: תא המעצר כלל שמונה מבוגרים, רובם ככולם אינם מלח הארץ, חשודים או מורשעים בעברות מכל גוני הקשת העבריינית. התא סגור, על כל יושביו, במשך כל שעות היום, למעט שתי "פתיחות": פתיחה אחת בת חצי שעה לשיחות טלפון במסדרון ופתיחה נוספת ל־45 דקות לטויל "בחצר".

מאחר שיש לי חזות אירופית מובהקת ואני לא דובר רוסית, החשדנות כלפיי הייתה גדולה מאוד. אפשר לומר שיש בבית הסוהר גזענות מובהקת כלפי יהודים ממוצא אירופי. חשתי שאני צריך קצת שקט ועד מהרה רכשתי לעצמי זמן ומרחב לפרטיות. הבנתי שהזמן היחיד שבו תא המעצר יהיה שלי ורק שלי הוא בפתיחה של התא לצורך שיחות הטלפון. במשך שלושים דקות מתחוללת במסדרון מהומת עולם, מלחמה על דקות השיחה היקרות מפז לכל אסיר. בזמן הזה, שלושים דקות מדי יום, בחרתי להישאר לכד בתא ולסגור על עצמי

את הרלת. זפזפתי לתחנה המועדפת עלי בטלוויזיה, הגברתי את הווליום עד למקסימום כדי להתגבר על הרעש והמולת המסדרון והרגשתי שאני על גג על העולם. עם כל הרעש מסביב, בחרתי לעצמי את הרעש שלי וכך היה לי שקט; חשתי שאני טועם נתח קטן של פרטיות.

פרטיות לכאורה?

הטלפון הציבורי מעורר סוגיות מורכבות.⁶ גם אני נאלצתי לעתים לוותר על המרחב הפרטי הקטן שלי כדי לשוחח בטלפון. בכל מה שנוגע לשיחות הטלפון, הפגיעה בפרטיות מופגנת ופולשנית. מדובר בערוץ התקשורת היחיד שיש לאסיר הסטנדרטי אל החוץ; ערכו יקר מפרו. הטלפון הציבורי הארכאי, שמעטר בהמוניו כל מסדרון ואגף בשירות בתי הסוהר, הוא מוקד המשיכה הראשי לכלל האסירים. בשעות השיחה המוגבלות נחיל רב של אסירים זורם אל מסדרונות האגפים הצרים בנחישות להילחם על דקות השיחה – על המפלט, על הכמיהה לרגעים נדירים וקסומים של אינטימיות, של שיתוף וטעימה מהחופש שבצד השני של הקו. בעודך מנסה לתפוס רגע של פרטיות, עשרות מבוגרים עצבניים מאוד עומדים בטווח של סנטימטרים ממך, צובאים עליך ועל המכשיר המיוחל. פרטיות?

החדירה הפולשנית לפרטיות דרך האמצעי המקודש והפרטי ביותר לאסיר לובשת גם פנים מכוערות יותר. בכל פינת אגף מעטר את הקיר המתקלף פרסום על אודות שירות ההתחברות לשיחות טלפון, שירות שניתן על ידי מפעיל פרטי. למעשה מדובר במונופול שמוכר לאסירים שיחות טלפון במחירים מופקעים. הפרסומים מדגישים כי שיחות הטלפון אינן מוקלטות וכי אין מאזינים להן: הבטחה מעוררת גיחוך, שהרי למערך המודיעין של שירות בתי הסוהר יש זרועות ארוכות והן מגיעות לכל פינה ופינה, גם לקווי הטלפון של האסירים. פרטיות?

בפרספקטיבה של חיי מעבדה שמנותקים מעולם השפע והבחירה החופשית, במקום שבו הפרטיות אינה קיימת באופן מעשי, למדתי שפרטיות היא עניין אישי של גבולות ומידות. התגלה לי שהפרטיות נמצאת עמוק בפנים. הבנתי שאת השיחות הפרטיות ביותר שלי – האיטיות, החודרניות, אלה שבהן למדתי להביע כאב וגם לצחוק בקול רם, אלה שהייתי זקוק להן כל כך – אני יכול לנהל גם תחת אוזנו של מישוהו. אין לי מה להסתיר. בדוחק הצלחתי להרגיש שהכי פרטי לי בעולם. למרות הכול, אף על פי שידעתי שיש אפשרות סבירה שמאזינים לחלק מהשיחות שלי או לכולן, באלפי שעות מצטברות של שיחה חשתי שאני חופשי לדבר על מה שארצה. מצאתי את מרחב הפרטיות האישי שלי גם שם. התעלמתי מהמציאות הסובבת, התרכזתי בעצמי, ב"כאן ועכשיו" ובמי שהיה בצד השני של הקו. בתחילת הדרך למדתי על בשרי שגם המרחב הזה חייב להיות מוגבל.

6 הערת המערכת: האזנה לתוכן של שיחות מחייבת צו לפי חוק האזנת סתר, התשל"ט-1979. שירות בתי הסוהר מפעיל מערכת טלפונים לשימוש האסירים, שמשמשת בדגימה ביומטרית קולית ("מערכת שחף"), שמאפשרת לאסיר להזדהות ללא צורך בשימוש בכרטיס זיהוי. המערכת מוסדרת בהנחיה 3.1103 של היועץ המשפטי לממשלה "הגנת הפרטיות – נטילת דגימת קול מאסירים ושמירתה במאגר" (22.12.2014) <https://www.justice.gov.il/Units/YoezMespati/> (22.12.2014) [HanchayotNew/Seven/3.1103.pdf](https://www.justice.gov.il/Units/YoezMespati/HanchayotNew/Seven/3.1103.pdf).

כחמישה ימים אחרי שהתחלתי לרצות את תקופת המאסר שוחחתי עם אבא שלי. הייתי נסער. דקות ספורות קודם לכן התעורר "סכסוך" בין ע', אחד מבני התא שלי, לבין אסיר ערבי מהתא שממול. ע' נכנס אל התא כולו רוח קרב ובתוך דקות הפך מכסה פח של קופסת שימורי טונה גדולה – המחולקת על ידי שירות בתי הסוהר (השב"ס) אחת לשבוע – לפגיון חד ובעגה המקומית: דוקרן. בהיותי אסיר "טרי", שזה עתה היה בעיצומה של "סערה" מקומית מעוררת עניין, שיתפתי את אבא שלי בטלפון על אודות המתרחש.

ניתוח הפרטיות

בהמשך המאסר אמנם הרגשתי שהזמן עצר מלכת, אבל הייתה גם תחושת ניצחון: חשת ניצנים של הסתגלות למקום. הייתה לי מיטה שהיא רק שלי, דפים שעליהם כתבתי, ספרים, דמיון, חצי ארונית ואפילו דקות יומיות במרחב הפרטי שמצאתי, כשכולם נלחמים על הטלפון הציבורי; שעות ראשונות של תחושת נינוחות מסוימת, מוגבלת, ובכל זאת נינוחות. בשעת אחר צהריים מוקדמת שמונת דיירי התא (ואני בהם) סעדנו את ארוחת הצהריים המאולתרת שבישל מ', "האבא של החדר". לפתע נשמע רעש מנעול הדלת ובתוך שניות ספורות מילאו את התא הצפוף עשר גורילות (כינוי לסוהרים), לבושים מדי קרב, אפודיהם מלאים והם נושאים כלי תקיפה קרים; פניהם חדים, מסותתים וקפואים; מבטיהם חודרים ומאיימים. לפקודתם נעמדנו דום, פנים אל פנים, צמודים בתא הצר. אחד-אחד הובלנו לתא השירותים. לוחם היחידה המיוחדת של השב"ס, שהיה מופקד על החיפוש הגופני בתא השירותים, הורה לי להתפשט. עמדתי מולו – עירום כביום היוולדי, נמוך, חלש, מותש ומושפל – ונאלצתי לקיים אחר הוראותיו. אחרי החיפוש הגופני הובהלו שותפיי לתא אחר. בניגוד אליהם פקד עליי מפקד המבצע להישאר במסדרון מחוץ לתא ולהתבונן במתרחש. ישבתי על כיסא פלסטיק במסדרון וצפיתי אל התא ובו חיילי היחידה המיוחדת ומיומנת להפליא. נגלה לעיניי מחזה מחריד. תא המעצר פורק כליל. בין השאר הופשלו כיסויי המזרונים, שנהפכו לגושי ספוג חסרי שימוש; מכשירי החשמל כולם – קומקום ופלטת חשמלית, טלוויזיה ומכשיר DVD – פורקו לחתיכות באמצעות שלל מברגות. משקוף העץ בכניסה לשירותים נעקר. שקעי החשמל הספורים שהיו בתא, פורקו אף הם מהקירות המתקלפים. כל מוצרי המזון והשתייה שרכשנו בקנטינה נשפכו ורוקנו עד תום. התכולה של ארוניות הבגדים נזרקה אל הרצפה, אריוזות של משחות שיניים וסבונים רוקנו גם הם. מרחבי הפרטיות הקטנים של כולנו הופרו ועורכבו באחת לבוקה ומבולקה. בזמן שישבתי מחוץ לתא החלו להציץ מחרכי הדלתות של התאים הסמוכים מראות מאולתרות, שבאמצעותן ניסו השכנים להבין מה קורה. הרגשתי ששמו אותי במוקד העניינים, בעל כורחי ועל לא כל עוול בכפי. "ודווקא אותי, האסיר האשכנזי החדש באגף", מלמלתי. בסיום החיפוש, אחרי שהיחידה יצאה עם שלל רב בידה (דוקרנים, כוהל וכל טוב), ננעלנו למשך 48 שעות בתא המרוסק, שכל ציוד החשמל שהיה בו הוחרם.

עד מהרה התברר לי שחיפוש מהסוג הזה מתרחש רק על סמך מידע מודיעיני. נזכרתי מיד בשיחת הטלפון שניהלתי עם אבא שלי רק יום-יומיים קודם לכן. התקפלתי בתוך עצמי ורציתי להיעלם. עד היום אני לא יודע מה הביא עלינו את החיפוש באותו יום אבל נאלצתי להישמר בתחומי הפרטיות שביקשתי ליצור לעצמי.

פרטיות של אחרים

ככל שחלף הזמן קיבלתי פרספקטיבות נוספות על פרטיות ועל יחסיות. את רוב תקופת המאסר שלי העברתי בבניין סגור ומאובטח ברמת ביטחון גבוהה מאוד. בית המעצר ניצן מג"ן שימש בית סוהר "מוגן" לאסירים חלשים – כאלה שלא הסתדרו בבתי סוהר אחרים, שעברו התעללויות או איומים, חולים במחלות נפש, אוכדניים, מכורים לסמים, מטופלים בתרופות פסיכיאטריות ובתחליפי סם. בני אדם שלא שפר עליהם גורלם. במשך יותר משנה, עד תום תקופת המאסר, שימשתי אסיר עבודה בתחום החינוך. תפקידי היה להפעיל בחלק משעות היום את האסירים החולים באמצעות פעילויות חינוכיות; לנסות להעשיר במעט את סדר יומם העגום.

במסגרת העבודה הצמודה עם אותם אסירים – שלא לומר: השהייה המשותפת באותו מתקן – חזיתי במראות שגרמו לי להגדיר מחדש מונחים בתחום הזכויות, לרבות פרטיות. הבנתי שהמדרג מתחיל הרבה יותר נמוך ממה שחשבתי; הבנתי שעד כמה שפרטיותי כאסיר נפגעת מדי יום, הפגיעה היא כאין וכאפס בהשוואה לחדירה ולפגיעה בפרטיות של בני האדם שסביבי.

הם, שמוחם עמוס תרופות וכימיקלים, מאבדים צלם אנוש חדשות לבקרים. לפעמים הם עושים את צרכיהם בפומבי. תאיהם, המצולמים 24/7, נראים כעזובה מחרידה שאינה ראויה למגורי אדם. לעתים ובלית ברירה מרסנים אותם במכות נמרצות. אל מולם חשתי שיש לי עולם ומלואו; יש לי עדיין יכולת לחשוב ולהבין; עדיין יש לי זכות לקבל לא מעט החלטות בנוגע לעצמי, יש לי זכות לשמור על הגוף שלי. זו הייתה בעיני פרטיות של ממש.

פרטיות במבט לאחור

כאסיר, נשללה ממני הפרטיות במובנים רבים. כאשר אסיר חש שזכות שלו נפגעת, לא כל שכן זכותו לפרטיות מינימלית, פתוחה לפניו הדרך לעתור נגד החלטת שב"ס. פתוחה? לא מדויק: שב"ס יעשה כל שבידו – עד כדי התעללות באסיר – ובלבד שיסיר את עתירתו ובמיוחד אם יש בה ממש.

את תפיסותיי האישיות-סובייקטיביות בנוגע לפרטיות שלי בתוך בית הסוהר פיתחתי במשך המאסר. כפי שתיארתי, קיבלתי פרספקטיבות ולמדתי דרכים לרכוש ולשקם פרטיות באמצעים שאינם מלחמות ועתירות. אפילו אפשר לומר שעם הזמן היו לי מרחבי פרטיות לא מעטים במקום פולשני מטבעו.

חשוב לציין שבצד הפגיעה המהותית ולעתים הקשה בפרטיות האסירים, שירות בתי הסוהר דואג לשמר את פרטיותם של האסירים אל מול העולם שבחוץ. ייאמר לזכות הארגון שהוא דואג לשמור בקפדנות על דיסקרטיות בנוגע לאסירים שנמצאים (או שנמצאו) תחת משמורתו. בצד העובדה הזו, הניתוק מהעולם החיצון, הדיגיטלי והווירטואלי, יצר אצלי פינה שקטה ופרטית שזמן רב מאוד לא הכרתי.

טרם כניסתי למאסר בשנת 2016 השתמשתי באינטרנט דרך קבע לצורכי עבודה כמו גם בשעות הפנאי. הייתי פעיל ברשתות חברתיות; היה לי חשבון פייסבוק פעיל עם אלפי חברים. כמו כולם, כשרציתי לדעת דבר מה, לחפש או לחקור, הייתי פונה לאמצעי הזמין ביותר –

Google. ניהלתי תיבת דואר אלקטרוני והחזקתי סמארטפון חדיש. החיים הווירטואליים הללו נקטעו בן-לילה למשך תקופה ממושכת. הם לא חסרו לי; יתר על כן, מהר מאוד הבנתי שאני לא רוצה לחזור לשם אחרי השחרור. לא רק בגלל הזמן שמושחת ואובדן הקשר האישי; בעיקר בגלל שלמדתי שמדובר בחיים תחת דיקטטורות דיגיטליות פוסט-מודרניות, שעוצמתן בלתי-מוגבלת ובלתי-מרוסנת. מדי יום יומו, שעה אחר שעה, הן פולשות באופן חודרני ובוטה לפרטיות של כל אחד מאתנו תחת מעטה תמים וממשקי משתמש חווייתיים. המשמעות לעתיד מחרידה בעיני אבל אין זו המסגרת לדון בה. בשונה מהמציאות הזו, כשהייתי אסיר יכולתי להישכח ולחזור לפינה הפרטית שלי – בלי לקבל פרסומות ממומנות ומותאמות לי אישית בתוך ממשק המשתמש "הפרטי" שלי. אגב: הזכות להישכח, שיש בה משום הגנה מהותית על פרטיותו של אדם בימינו, אינה בסל הזכויות של אסיר משוחרר.⁷

7 הערת המערכת: לזכות להישכח ראו סעיף 17 ל-2016 O.J. Council Regulation 2016/679, (GDPR) (L 119) 1 (EU). בישראל יש זכות למחיקה משפטית של הרשעה לפי תקנות המרשם הפלילי ותקנת השבים (אמות מידה לביטול רישומי משטרה), התשס"ט-2009. לדין בסוגיה של פרסום שמות בפסקי הדין ראו מיכאל בירנהק "חשיפה מקוונת וחשיפה משפטית: על פרטיות ופומביות של פסקי דין ברשת" משפטים מח 31 (2018).